

Inspektion av Kriminalvården, häktet Östersund, den 5–6 december 2013

Inledning

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura genomförde t.f. enhetschefen Gunilla Bergerén samt föredragandena Elisabeth Sjöblom och Marie Hansson den 5–6 december 2013 en oanmäld inspektion av Kriminalvården, häktet Östersund. Vid samma tillfälle genomfördes en inspektion av Polismyndigheten i Jämtlands län, arresten Östersund (dnr 6385-2013).

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av t.f. kriminalvårdsinpektören Bengt Dahlberg. Därefter förevisades häktet vid en rundvandring och samtal fördes med intagna och personal. Inspektionen avslutades med en genomgång av iakttagelserna med Bengt Dahlberg.

Protokollet innehåller uttalande av ChefsJO.

Iakttagelser och upplysningar m.m. under inspektionen

Organisation m.m.

Kriminalvården har sedan 2006 nio provisoriska häktesplatser i polismyndighetens arrestlokaler. Enligt ett samarbetsavtal, dnr 30-2011-3499, med Polismyndigheten i Jämtlands län, har Kriminalvården åtagit sig ansvaret för tillsynen av frihetsberövade i arresten i utbyte mot tillgång till nio celler i arrestlokalen (se bilaga 2). Häktet tar emot häktade såväl med som utan restriktioner.

Vid inspektionen fanns åtta intagna i häktet, varav sju var belagda med restriktioner. År 2013 skrevs 277 anhållna och häktade in i häktet (Kriminalvården skriver även in anhållna). Beläggningsgraden för häktade är relativt låg men varierar över tid.

Vid längre häktningstider försöker man placera intagna på häktena Saltvik eller Bomhus. Den genomsnittliga häktestiden är tre veckor.

Under stadsfestivalen Storsjöyran i juli håller häktet stängt mellan torsdag och söndag. Polisen har vid denna tid behov av hela arresten, varför häktade förs till andra häkten.

Det är ovanligt med våld och/eller hot. Inga självmord eller självmordsförsök har förekommit på flera år. Det finns ingen särskilt utrymme för avskildhetsplacering. I de fall en intagen beter sig våldsamt kan denne placeras i en tillnyktringscell.

Bemanning och bemötande

Dagtid, kl. 07.00 –17.00, är fem kriminalvårdare och en kriminalvårdsinspektör i tjänst. Man är alltid två kriminalvårdare när en celldörr öppnas. Nattetid bemannas häktet och arresten av två kriminalvårdare, varav en är vilande. När en celldörr öppnas under tiden kl. 22.30 – 06.00 krävs medverkan av polis. Kriminalvårdens tillsynsansvar innefattar inte bevakningsansvar vid sekundbevakning och sjukhusvistelse. Polisen ansvarar för transporter av anhållna till häktningsförhandlingar.

Två kriminalvårdare bär expanderbar batong (ASP-batong) medan resten är obeväpnade. Alla bär larm. Polismyndighetens skriftliga rutiner för omhändertagna, gripna och anhållna, med rubrik ”Instruktion för arrestantvakt” finns tillgänglig i arrestlokalen och gäller för all personal, även Kriminalvårdens, som tjänstgör i arresten.

I samtal med intagna framkom inga uppgifter om att de utsatts för övergrepp eller annan kränkande behandling från personalens sida.

Inskrivning och information om rättigheter

Enligt den skriftliga rutinen för klientarbetet vid häktet Östersund ska ett särskilt inskrivningsblad användas vid inskrivning i häkte. I samband med att den intagne placerats i häkte genomförs bl.a. en suicidscreening och den intagne lämnar en hälsodeklaration. Ett ankomstsamtal hålls i nära anslutning till inskrivningen. Skriftlig information om rutiner och rättigheter finns på svenska i häktescellerna. Den intagne får inte bära egna kläder. Det finns inga särskilda rutiner för intagna mellan 18 och 21 år.

Bostadsrum och gemensamma utrymmen

Häktet och arresten utgörs av en korridor med celler. Bostadsrummen är standardutrustade med väggfast möblering, tv och klocka. Fönstren har frostat glas/film som inte medger något direkt ljusinsläpp. I bostadsrummen finns toaletter som av säkerhetsskäl hålls stängda. Istället nyttjas toalett och dusch i korridoren. Intagna tilldelas ”kissanka” vid ankomst. Ingen dubbelbeläggning av bostadsrum förekommer. Bostadsrummen gav ett rent intryck.

Häktespersonal framförde att häktade kan störas av oväsen från berusade personer, t.ex. bankande mot väggar, då tillnyktringscellerna är placerade ”vägg i vägg” med

häktescellerna. En intagen uppgav att cellen är hemsk då det inte går att se ut på grund av att det finns en film över fönstret.

Kost

Maten tas in från Östersunds sjukhus och specialkost går att ordna. De intagna serveras tre mål mat om dagen samt frukt vid 20-tiden.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Det finns en kameraövervakad rastgård som är drygt 20 kvadratmeter. Väggarna är av gråfärgad betong och innertaket är försett med metallgaller. På utsidan finns ett yttertak av plastmaterial som skydd mot nederbörd. Dagsljusinsläppet är mycket begränsat. Rökning är tillåten på rastgården.

Vid inspektionstillfället kändes en påtaglig röklukt i rastgården. Rastgården gav ett mörkt och bunkerliknande intryck. Utrymmet medger begränsade möjligheter till t.ex. fysisk aktivitet som promenad. Enligt personal blir rastgården lätt rökig och röklukten kan ligga kvar länge.

Häktespersonal framförde att rastgården närmast är att betrakta som en rökruta med bristfällig ventilation och utan möjlighet att se himlen.

En intagen uppgav att rastgården luktade illa av rök medan en annan intagen sade att han inte fick tillräckligt med motion på rastgården. En tredje intagen sade att han inte ville vara ute på rastgården på grund av att taket är övertäckt.

Gemensamhet och samsittning

I denna del antecknas inledningsvis följande. I 2 kap. 5 § häkteslagen (2010:611) återfinns huvudregeln att en intagen ska ges möjlighet att vistas tillsammans med andra intagna under dagtid, s.k. gemensamhet. I Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVS 2011:2) om häkte, återfinns ett allmänt råd till bestämmelsen. Det lyder:

Så kallad samsittning, dvs. att en intagen under viss tid på dagtid vistas tillsammans med någon annan eller andra intagna i ett bostadsrum, utgör inte gemensamhet om samsittning endast kan erbjudas med en annan intagen. Om gemensamhet inte är möjlig bör övervägas om samsittning kan erbjudas för att undvika att en intagen måste vistas helt ensam.

Samsittning mellan en man och en kvinna bör endast vara aktuell om de är närstående.

Som framgår ovan är samsittning en isoleringsbrytande åtgärd som kan vara aktuell för såväl intagna med restriktioner som intagna utan restriktioner. Av häktets rutinblad "Information häkte Östersund" som delas ut till alla intagna framgår att intagna utan restriktioner kan beredas samsittning med annan lämplig intagen. Intagna med restriktioner kan efter ansökan och beslut av åklagare beviljas samsittning.

Gemensamhetsavdelning saknas på häktet. Samsittning kan ske, under dagtid, på rastgården, bostadsrummet eller i besöksrummet.

Sysselsättning och aktiviteter

Häktet besöks varje vecka av en präst från svenska kyrkan och Röda Korset. Intagna tilldelas en kontaktperson som de kan vända sig till.

Intagna erbjuds ingen programverksamhet eller sysselsättning. Intagna städar själva sina bostadsrum. Motionsrum/gym saknas. Intagna kan, om de önskar, få låna en motionscykel som ställs in i bostadsrummet. Intagna har tillgång till en bokvagn och böcker kan även lånas från biblioteket. Tidningar finns att tillgå. Två gånger i veckan kan man beställa varor från en kiosk.

Intagna framförde att vistelsen i häktet är enförmig och att det råder brist på sysselsättning.

Kontakt med omvärlden

I korridoren finns ett besöksrum, tidigare var det ett förhöringsrum, möblerat med skrivbord och några stolar. Besökare med barn tas även emot i detta rum. Leksaker finns att tillgå. Besök tas emot lördagar och söndagar. Besökstiden för bevakade besök är 30 minuter och för obevakade besök 1 timme.

Den intagne ansöker om besöks- och telefontillstånd. Telefonkort finns att köpa dagtid under vardagar.

Hälso-och sjukvård

Kriminalvården har det medicinska ansvaret enbart för häktade. En sjuksköterska tjänstgör deltid (30 %) och är på plats tre dagar i veckan. Läkare besöker häktet en dag i veckan. Sjuksköterskan träffar alla häktade och genomför en hälsodeklaration i nära anslutning till inskrivningen. Om sjuksköterskan inte är på plats väntar man med hälsodeklarationen tills hon är i tjänst. Sjuksköterskan gör även en egen suicidscreening. Vid behov kan hon även se till personer omhändertagna för berusning.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelser under inspektionen.

Häktets ledning anförde bl.a. följande. Många intagna är belagda med restriktioner vid inskrivningen. Förfrågan om samsittning överlämnas till åklagare om den intagne själv begär detta eller om behov finns av samsittning. Häktet har mycket begränsade utrymmen.

Vid protokollet

Elisabeth Sjöblom

Justeras den 26 maj 2014

Gunilla Bergerén

Uttalanden

Jag har tagit del av protokollet. Med anledning av vad som framkommit vill jag uttala följande.

Häktet Östersund har sedan år 2006 nio provisoriska häktesplatser i polisens arrestlokaler och dessa platser utgör enligt Kriminalvården ett häkte. Enligt min mening kan det ifrågasättas om verksamheten efter åtta år fortfarande kan betecknas som provisorisk. Oavsett hur det förhåller sig därmed, följer på inrättandet av häktesverksamhet en skyldighet för Kriminalvården att kunna erbjuda vistelse i gemensamhet för de häktade som inte har restriktioner. Det är således inte tillräckligt att de häktade enbart erbjuds samsittning. Inte heller undantaget i 2 kap. 5 § häkteslagen är tillämpligt i detta fall (prop. 2009/10:135 s.186).

Vidare kan jag konstatera att de lokaler som häktet disponerar är anpassade och avsedda för betydligt kortare frihetsberövanden än vad som i regel är aktuellt i samband med häktning. Detta framstår tydligt bl.a. genom att gemensamhetsutrymmen och motionslokal saknas helt. Det medför att de häktade under större delen av dygnet är hänvisade till sina bostadsrum. Bristen på utrymmen för motion har Kriminalvården löst med att erbjuda de intagna att motionscykla på sina bostadsrum. Även om jag kan ha förståelse för att Kriminalvården vill åstadkomma en praktisk lösning så visar den, enligt min mening, tydligt att isoleringsgraden för intagna i häktet Östersund blir betydligt högre än i andra häkten.

Det är inte heller möjligt att bortse från att bostadsrummens fönster inte ger möjlighet att se ut och att de intagna inte på egen hand kan reglera inflödet av dagsljus. Till detta kommer att utrymmet för utomhusvistelse är litet och i realiteten inte medger möjlighet att få dagsljus. Dessa brister är enligt min mening inte acceptabla, särskilt med beaktande av att andra alternativa möjligheter till vistelse i dagsljus saknas.

Bristerna i häktets lokaler visar sig även i att besök (även tillsammans med barn) sker i rum inne i arrest- och häkteslokalen samt att häktet inte kan erbjuda någon sysselsättning för de intagna, utöver städning av det egna bostadsrummet.

Sammantaget framstår de aktuella lokalerna som direkt olämpliga för bedrivande av häktesverksamhet. Jag vill här peka på att av 1 kap. 4 § häkteslagen följer att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. I 1 kap. 5 §

stadgas vidare att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas.

Jag ställer mig ytterst tveksam till om den nuvarande utformningen av verksamheten är förenlig med lagstiftarens intentioner rörande behandling av intagna i häkte. Den höga graden av isolering som drabbar de intagna med placering i häktet Östersund riskerar snarare att förstärka de negativa följderna av frihetsberövandet.

Kriminalvården bör, enligt min mening, allvarligt överväga lämpligheten att fortsättningsvis placera häktade i de nuvarande lokalerna.

Vad som i övrigt framkommit föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Elisabet Fura

2014-05-26